

Bu arada da içinde bulunduğu çevrenin de görüşlerini yansıtmaktan kendisini alıkoyamaz. Zira o devirde yazılan eserlerin çoğunda yerilen Türk ve İslâm kültürü Contarini için takdir edilecek bir özelliktir. Bu durum karşısında ölümünden bir süre sonra eseri için basım kararı alınmakla beraber el altından durdurulmuştur. Bununla beraber günümüzde şimdi böyle düzenli ve notlu bir tarzda yayınlanması, yüzyılların ihmali affetmiştir. Diğer devletlerle ülkesinin ilişkileri de müellif tarafından etraflıca işlenmiştir. Diğer devletlere karşı tutumu da ülkesinin çıkarları doğrultusundadır.

Üçüncü resmi tarihçi Battista Nani'dir. Türk-Venedik ilişkilerinin en hararetili dönemlerinden biri sayılan Girit Harbi'nin dönemlerini yazmıştır. Üç defa kısa bir zaman içinde basılmış olması eserin yaygınlığına bir delildir. Bu göreve getirilmeden önce de önemli mevkilere atandığı için, devlet yapısı ve karakteri hakkında detaylı bilgi sahibidir. 1671 yılında da Dalmaçya'da ülkesinin Osmanlı Devleti ile sınırını saptamakla görevlendirilen kuruldaydı. Kitap içinde kendisine ayrılan sayfalar öncekiler kadar değildir (s. 461-488). Fakat her bir sayfası bizi ilgilendirir. Kandiye şehrinin Fazıl Ahmed Paşa tarafından Francesco Morosini'den devralmasıyla başlayan kısım, hem içinde bulunduğu ruh haletini ve ülkesinin Avrupa devletlerine karşı olan durumunu yansıtır ayrıca yapılan diplomatik girişimleri de içerir. Sınır saptama çalışmaları için verdiği bilgiler de otantiktir (s. 481-488).

Siyaset ilmi ile ilgili olan satırları burada özetlemek gerekmez. Fakat hepsinin de notlu, açıklamalı, bibliografik notlarla donatılmış olduğunu belirtmekle yetiniyorum. Dizin s. 925-975 sayfalar arasındadır. Değişik yazımlarla yazılmış Türk-İslam adları bir tek ad altında, o da günümüz yazımıza göre, düzenlenmiş, böylece yararlanmayı büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Metinlerin basım sırasında nasıl düzenlendiği ve esas metinlere göre ne gibi tasarruflar yapıldığı da ayrıca açıklanmıştır. Metin yayını için yapılacak çalışmalar için örnek olacak değerdedir. Bizim gibi alfabe devrimi yapmış bir kültürde bile asli metinlerin okunması, çözümü, yorumu ve en önemlisi basılı hale getirilirken bile nelere dikkat edilmesi için bizleri uyarması bakımından yeterlidir. Böyle başarılı bir girişimi başaran yayınevi, yıllardan beri edebiyatının ana metinlerini daha düzenli ve bu arada göze hoş gelebilecek tarzda işte böyle ciltler halinde sunmaktadır. Mondadori yayınevinin Verona kentinde bulunan basımevinde basılan bu kitaplar dar bir ihtisas çevresine hitap ediyor görünmekle beraber hak ettiği sürekliliği ve değeri kazanmış bulunmaktadır.

DOÇ. DR. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

J. P. A. VAN DER VINN, *Travellers to Greece and Constantinople. Ancient Monuments and Old Traditions in Medieval Travellers' Tales.* 2 cilt. İstanbul'daki Hollanda Arkeoloji Enstitüsü Yayını, 1980, n. 49 Eser Belçika'da basılmıştır. Ederi yazılı değil.

Tarih kaynakları arasında seyyahların kaleme aldıkları eserler ayrı bir yer tutmaktadır. İlkçağ devirlerinden beri insanlar üzerinde yaşadıkları âlemi merak etmişler ve çeşitli yollardan bilgi toplamağa girişmişlerdir. Bu merakı teşvik eden hususları burada sıralamağa girişmiyeceğiz. Günümüz tarihçileri, arkeologları ve sanat tarihçileri kendi alanlarını ilgilendiren bilgileri değerlendirmekten geri durmazken, son zamanlarda bunlara şehir tarihi araştırmacıları, sosyologlar ve hatta ekonomi tarihi araştırmacıları da katılmışlardır. Bundan dolayı bu eserlere duyulan ilgi her geçen zaman daha da artmağa devam etmektedir. Birçok seyahatnâmenin tıpkıbasımlarının yapılması buna bir örnektir.

Memleketimizde de bu tip eserlere merak öteden beri vardı. Büyük kitap meraklıları arasında sayılan merhum Ord. Prof. Cavid Baysun, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun kurucusu Reşit Safvet Atabinen en ileri gelen kişilerdi. Seçkin bir kişi olarak da sivrilen sayın Prof. Dr. Semavi Eyicedir. Toplamaktan da öteye giderek bunların önemine çeşitli makale ve araştırmalarında özel bir yer veren sayın Eyice, yaptığı tanıtıcı yayınlarda Türk okurlarının dikkatini çekmiş ve İstanbul'a gelip birinci derece bilgi verenlerin de bir listesini çıkarmıştır (*İslâm Ansiklopedisi*, "İstanbul" maddesi, fas. 53 ABC). İstanbul ve Ankara'da bulunan kütüphanelerimiz de bu eserlerin toplanması için özel bir çaba sarf etmektedirler. İstanbul Belediye Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, ayrıca yabancı ülkelerin İstanbul'da kurulu bulunan bilim araştırma merkezleri bu konuda olumlu çabalar içinde olmakla beraber hepsinin bulunduğunu söyleyemeyiz. Ankara'da ise Milli Kütüphane ve Türk Tarih Kurumu bu çabaya ayak uydurmakta ve koleksiyonlarında bulunmayanları tedarik etmeğe gayret göstermektedirler.

Bu satırları kaleme almağa sevk eden kitap, İstanbul'u ve bunun da bütününe değil ancak Ortaçağ döneminde içeren bir eserdir. Hazırlanışı, metodu, sonraki sonraki çalışmalara yol göstericiliği bakımından kısaca değinmeyi uygun gördük. İki cilde ayrılan eserde, birinci cild içinde seyahatların özellikleri ve ne gibi gereksinimler ile doğduğuna değinilmiştir. Bu suretle insanların merak konuları, hedefleri, dünya görüşleri, ekin düzeyi, hangi parasal kaynaktan yararlandıkları üzerinde durulmak yoluyla, okuyanların ve sonradan araştırma yapmak isteyenlerin çabalarını bir parça kolaylaştırmış olmaktadır. İlk on bölüm bu hususa ayrılmıştır. Sırasıyla: Hacılar (s. 13), Haçlılar ve Yunanistan'daki Lâtin Devletler (s. 658), Heyetler (s. 97), Tüccarlar (s. 105), Askerler (s. 113), burada güzel bir ayrımla Paralı asker ve Harp tutsağı diye başlıklara ayrılmış, Misyonerler (s. 125), Coğrafyacılara (s. 129), Arap coğrafya araştırmacılarına ayrı bir yer ayrılmıştır (s. 150), Yunan Üniversitelerine yollananlar (s. 155), Gezginler (s. 163) ve Jean de Mandeville (s. 167). Bu bölümleri izleyen başlık ise yunancanın o devirlerde Avrupa'da

nasıl öğrenildiği üzerinedir. Humanizma dönemine giren bu kıta içinde eski çağ dönemlerine ait araştırmalar yeni boyutlar kazanmağa başladığı için Ortadoğu konusu bir ayrı gözle görülmüştür. İşte bu merakın vardığı boyutlar sonraki sayfalardadır. Toplayıcı anıtlar üzerinde durmakla buraların bir envanterini çıkarmaktadır. Bizi yakından ilgilendiren satırlar XVII. ve XVIII. bölümde toplanlardır. İstanbul'da bulunan anıtların büyük bir kısmı Türk döneminde de korunmuş ve hatta bir kısmı Türk minyatürlerine geçtiği için bizim araştırmacılar tarafından da incelenmiştir. Batı Anadolu kentlerine ayrılan sayfalarda (s. 293) az görünmekle beraber sonradan Türkler tarafından da iskân edilen bölgeler hakkında bilgi bulunmaktadır. Birinci cildin anlamlı satırları s. 319-321 arasındadır. Ele geçen yerlerdeki anıtlar hemen tahrip edilmediği gibi dinsel yapıların büyük bir kısmı korundu. Bu korunma birkaç tanesinin camiye çevrilmesi diğerlerinin yerel halkın kullanmasına devam etmesine bağlıdır. Eğer cemaat azalmış ve tamir olanağı kalmamış ise yeni bir bina yapmak her zaman uygulanan bir tutumdur.

Eserin ikinci cildinde, seyyahlardan alınma parçalar ve derli toplu kitap bilgisi ve notlar bulunmaktadır. Hazırlayan belirli bir seçme ile yayınlanmıştır. Zaten bu tutum bizim için de geçerlidir. Bu tarz eserlerin okunması ve yorumlanması gerçekten zordur. Dillerin eskimesi yanında, verdikleri örnekler, yaptıkları benzetmeler, içinde buldukları yaşam koşullarına ve ekin düzeyine bağlı olduğu için sıkıcı denecek havaya da bürünmekteyiz. Ülkemizde yapılan çeviri çalışmalarında bu tarz zorluklar hem hazırlayanı hem de yayıncıyı zor bir ortama itmektedir. Eserin hazırlayıcısı koyduğu başlık sayesinde bu zorluğun üstesinden gelmiştir. Bir tarihçi olarak bunların yararı tartışılır ise de sanat tarihi ve arkeoloji üzerinde çalışanlara iyi bir klavuzdur. Bize sağladığı yarar ise verilen kitabiyat ve hakkında yapılan araştırmalardır. Böyle bir çalışmayı her zaman merakla izlemiş bir kişi olarak yayınlayanı bu yönden kutlamaktayız. Şimdiye kadar kesin bibliografik bilgilerle verilen listelerin ötesinde ne işe yaradıklarına dair en geniş bir çalışmadır. Her ne kadar üzerinde yaşadığımız toprakları az ilgilendiriyor görülüyor ise de, bu işi yapmak ve verilen bilgilerin içinde tarihimize, ekinimize, topoğrafyamıza, sanatımıza, yaşam koşullarımıza dair bilgilerin gün ışığına çıkarılması bize düşmektedir. Bu satırları da bu niyetle yazmış bulunuyoruz. Bu yayını gerçekleştiren ve parasal katkıda bulunanlara teşekkürü iletmele mutluuz.

Doç. DR. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU